

Baranyai Klára – Komáromi Zsuzsa Szexuális kisebbségek

A dolgozat témája a szexuális kisebbséggel foglalkozó kutatások bemutatása a rendszerváltozás óta Magyarországon megjelent szakirodalom alapján. A feladat azért sem egyszerű, mert nehéz definiálni, hogy mit értünk szexuális kisebbségen, kik alkotják? A szakirodalom alapján szexuális kisebbségbe tartoznak a homoszexuálisok, a lesbikusok, a biszexuálisok, valamint a transzszexuálisok. A homoszexuálisokon és a lesbikusokon kívül a többi szexuális kisebbséggel foglalkozó irodalom nem jelent meg.

További nehézséget okoz a téma kutatásánál, hogy a többségi társadalom diszkriminálja a szexuális másságot, ebből kifolyólag ezen kisebbség tagjai a rejtőzködést választják. Így van ez az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában is, de különösen jellemző Magyarországon. Bár ez a tendencia mostanában kezd megváltozni, melegkörök, egyesületek alakultak, érdek- és jogvédő körök születtek, még mindig inkább az elrejtőzés jellemző. Ennek hátterében az állhat, hogy mind a lesbikusok, mind a meleg férfiak már gyerekkoruktól kezdve, mielőtt a saját szexuális identitásuk kialakult volna, nagyon sok sztereotípiát, előítéletet hallanak. Internalizálják a társadalom homofóbiáját¹, és ez az oka annak, hogy elszigetelődnek, önfogadási problémáival küzdenek.

Hazánkban a rendszerváltás előtt még kevésbé ismert és elfogadott téma volt a szexualitás, ezért szakirodalom sem foglalkozott vele. Kivételt képez Géczi János, aki meleg férfiakkal készített interjúit kötetbe rendezte (Vadnarancsok II. 1987.). A beszélgetésekből is kitűnik, hogy mindannyian a látszat fenntartására törekednek: mind a család, mind a munkahelyi ismerősök előtt is titkolva szexuális irányultságukat.

Homoszexualitás

A homoszexualitás rövid története

A homoszexualitás jelensége, mint az emberi szexuális tevékenység egyik megnyilvánulási formája, a történelemből és a művészetekből jól ismert tény. Megítélése társadalmanként, koronként és vallásonként változik. A görögöknél például a homoszexualitást a legmagasabb rendű és legnemesebb érzelm megnyilvánulásaként értelmezték. Magától értetődőnek tartották, hogy az önkényeskedő Erosz minden szerelmi vágyat szeszélye szerint adagol az embernek, s néha fur-

---

¹ Internalizált homofóbia: valaki, akinek homoszexuális vágyai vannak, elfogadja környezetete negatív ítéleteit, és magáról is negatív képe alakul ki.

csa vágyakat is ébreszt... A rómaiaknál viszont a homoszexualitás a hedonisztikus életforma egyik – minden más szórakozási formával egyenrangú – módja volt. A keresztény középkorban egészen más megítélés alá esett ez a probléma. A homoszexualitás Isten és a természet elleni bűnné vált, sokszor halálbüntetéssel is sújtották. Csak a gyermeknemzés céljából létesített szexuális kapcsolatot tartották Istennek tetsző cselekedetnek. Mindenkiről úgy gondolták, hogy éppúgy képes az azonos neműekkel való szexuális érintkezésre, mint bármilyen más bűnre. Az emberek nagyon is „bűnösök” voltak, ráadásul az ördög mindenütt ott volt és mindenkit bűnre csábíthatott, aki nem volt résen.

Csak a polgári társadalomban válik a homoszexualitás társadalmi problémává, ahol egyrészt ellentmondás áll fenn az individuum szabad akarata és a szabadságot korlátozó társadalmi intézmények között, másrészt az egyéni szabadság és a produktivitás társadalmi elvárása között.

A XVIII. századra kialakult az a meggyőződés, hogy a férfiak és nők „normális módon” csak a másik nemre reagálnak erotikusan. E színpad bármiféle bővítése, vagy pusztán az erősebb vonzódás a saját nemhez betegesnek, sőt abnormálisnak tűnt.

A homoszexualitás, heteroszexualitás, biszexualitás, sőt maga a szexualitás szó is a XVIII. században született. A XIX. sz.-ban több jogász volt homoszexuális, ők harcoltak azért, hogy ezt a beállítottságot jogilag ne büntessék. Ekkor került át a büntetendő cselekmények sorából a mentális betegségek kategóriájába. Ez volt a homoszexuálisok emancipációjáért folytatott harc első szakasza. A másodikat homofilnek nevezhetnénk és a II. világháború utánra datálhatnánk. Ekkor úgy gondolták, hogy a homoszexuálisoknak el kell fogadniuk és követniük kell a társadalmi normákat, szexuális irányultságuk csakis magánéletükben jelenhet meg. Következésképpen homoszexuális szubkultúra nem létezik. A '60-as évektől kezdődő harmadik szakasz szorosan kapcsolódott a kisebbségi forradalmakhoz, az újbaloldali megmozdulásokhoz. A negyedik szakasz napjaikban is tart, ennek két irányzata van. Az egyik megelégszik a jogi garanciákkal, a másik viszont minden más kisebbségi csoporttal összefogva harcol az intézményi elnyomás ellen.

Foucault² szerint a középkori, teológiai megalapozott bűn-testiség diskurzus együttese a XIX. században esett szét több, specializáltabb (pl.: orvosi, pszichológiai, pedagógiai) megközelítésre. Ettől kezdve beszéltek egyre nyilvánvalóbban a szexualitásról... A szexuális vágy diskurzussá válásában központi helyet foglalt el a vallomástechnika, mely lehetővé tette a szexualitás medikalizált megközelítését, ezáltal patológikus esetként való kezelését, mely magával hozta a terapeuták színre lépését. Ez az oka annak, hogy a XIX. századi dokumentációkban a homoszexualitás mint kóros mentális elváltozás jelenik meg. Megváltozik az emberek besorolási rendszere, a korábban névtelen, alany nélküli magatartásforma lassan homoszexuális egyénekké animálódik: olyanná, aki pszichiátriai kezelés részese.

---

²M. Foucault: A szexualitás története. A tudás akarása. Atlantisz, Budapest, 1996.

Nagy előrelépést, és egyben felszabadulást is jelentett az, amikor 1973. december 15-én az Amerikai Pszichiátriai Társaság deklarálta, hogy a homoszexualitás nem tekinthető betegségnek. Ugyanez a társaság 1993. januárjában a következőképpen foglalt állást: „a homoszexualitás a természetes emberi szexus egyik szélsőséges, de nem kóros megnyilvánulása”. Magyarországon 1966-ban, a Büntető Törvénykönyv reformja kapcsán történt meg a dekriminalizáció, de hosszú ideig még a nagykorúsági korhatárnak a 21. életévet vették homoszexuális kapcsolatok kialakítása esetén.

A homoszexualitás okaként kromoszóma-rendellenességet vagy pszichológiai tényezőket szoktak említeni: Ödipusz-komplexust, másik nemtől való félelmet, de nem születtek kísérletek arra, hogy a problémát társadalmi jelenségként közelítsék meg.

Szexuális deviancia vagy szubkultúra?

A homoszexualitás az 1950-es évektől kezdett a szociológiai kutatások témájává válni, elsősorban az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában. A korai elméleti megközelítések kiindulópontja a deviáns jelenség volt, ami egy válaszra készítette a társadalmat. A deviancia fogalmának definiálására már jóval korábban születtek kísérletek. Ezek közül a legjelentősebb a durkheimi és a mertoni devianciaértelmezés. Durkheim szerint a devianciák egyrészt hasznosak a társadalom számára, mert a normakövetést erősítik, másrészt hosszú távon módosítják a normát, ami így kevésbé minősül deviánsnak³. Merton azt állítja, hogy „semmilyen csoportban nem hiányoznak a magatartásszabályozó kódexek, de a csoportok különböznek abban, hogy ezek a népszokások, erkölcsi szabályok és intézményesített kontrollok mennyire hatékonyan integráltak azokkal a bizonytalanabb és általánosabb célokkal, amelyek a kultúra részei”.⁴ A devianciaelmélet kizárólagossága a hatvanas évek során megkérdőjeleződött egy olyan logikai felvetés következtében a melynek értelmében a társadalom ellenőrzőrendszere és a deviancia kapcsolata nem egyirányú, hanem valamilyen mértékben kölcsönösen függnek egymástól.

A legelső homoszexualitással foglalkozó átfogó munkát Kenneth Plummer neve fémjelzi⁵. Interakcionista megközelítésének kiindulópontja, hogy a szexualitás a másokkal való interakció során tanult társadalmi konstrukció. Ennek alapján beszél különböző szexuális jelentésekről és ebből adódóan arról, hogy a szexuális normák kultúrafüggőek. A homoszexualitást 4 osztályba sorolta:

---

³ E. Durkheim: A bűnözés normális jelenség. In: A deviancia szociológiája 9-16., Budapest 1996

⁴ R.K. Merton: Társadalmi struktúra és anómia. In: A deviancia szociológiája, 18-19., Budapest, 1996

⁵ K. Plummer: Sexual stigma: An interacionist account. In: Takács Judit: A homoszexualitás történetileg változó kontextusai. In Holmi 2001/6 771-787.

- alkalmi homoszexualitás (kipróbálást jelent),
- személyes homoszexualitás (az egyén nem tagja homoszexuális csoportnak),
- szituációhoz kötött homoszexualitás (önmagukat nem tartják homoszexuálisnak, de szervezett formában részt vesznek ilyen aktusokon),
- a homoszexualitás, mint életforma.

Itt emlitenénk meg egy másik kategorizálást, amit Tóth László, a homoszexualitással legtöbbször foglalkozó magyar kutató állított fel⁶. Így tehát vannak olyanok,

- akiknek csak lelki alkatában jelenik meg a másik nem iránti vonzalma, de nincs ennek nemi életükben következménye;
- akiknek csak a nemi életében jelentkezik a másik nem iránti vonzódás;
- akiknek teljes beállítottsága az azonos nem iránti vonzalom köré szerveződik;
- fizikai külsőségeikben is megjelenezik a homoszexuális orientáció.

Visszatérve Plummer elméletéhez, szerinte a homoszexualitással kapcsolatos társadalmi reakciók ellenségessége vezet el odáig, hogy az egyének identitásproblémákkal és büntudattal viseljenek önmagukkal szemben, ez pedig szubkultúráként való megjelenésük alapját adja.

Tehát a homoszexualitás egyfajta megközelítésben szexuális devianciaként értelmezendő egészen a keresztény középkorig visszamenőleg, hiszen eltér a társadalmilag elfogadott viselkedési szabályoktól, normáktól. Ugyanakkor szubkultúráként is vizsgálható, mivel sajátos életmódjuk van, a csoport tagjainak közös az érdeklődése és az ellenségei is, egymás iránt lojalitással viseljenek, kialakult szlenggel és intézményrendszerrel rendelkeznek.

Az 1960-as évek végén Mary McIntosh világított rá arra a problémára, hogy az eddigi kutatások súlyos hiányossággal dolgoznak, mert az ember csak hetero- illetve homoszexuális lehet a tanulmányok alapján. Ő a homoszexualitást állapotként értelmezte, továbbá szerinte tanácsos megkülönböztetni a homoszexuális szerepet a homoszexuális magatartástól, mert vannak olyan helyzetek, amikor valaki homoszexuális kapcsolatot létesít, de nem vallja magát homoszexuálisnak (pl. rabok) vagy fordítva, egy homoszexuális nem meri felvállalni szexuális beállítódását⁷. A homoszexualitás okainak kutatása, mint kérdésfeltevés eleve helytelen. (M. McIntosh 1968)

Az ötvenes évek második felétől jelentek meg homoszexuális közegben végzett gyűjtőmunkán alapuló tanulmányok, melynek során interjúelemzésekkel nyert adatokat használtak. (Evelyn Hooker (1956): *The adjustment of the male overt homosexual* és Richard R. Troiden (1988): *Gay and lesbian identity- a sociological analysis*)

A leszbikus és meleg elméletek megjelenésének és elterjedésének háttérében Foucault könyve (*A szexualitás története*), az emberjogi valamint a feminista mozgalmak állnak.

⁶ Tóth László: A modern kori homoszexualitás néhány kérdése. In: Tóth László (szerk): *A homoszexualitásról*, Budapest, 1994.

⁷ Takács Judit: A homoszexualitás történetileg változó kontextusai. In: *Holmi* 2001/6 771-787.

A homoszexuális elméletek megkérdőjelezzik a korábbi kijelentéseket, miszerint a homoszexualitást orvosi és pszichiátriai problémaként, betegséggént illetve abnormális pszichikai állapotként kell kezelni. Pozitívan értékeli a szexuális sokféleséget, elvetik a szexuális kisebbségekkel szemben meglévő diszkriminációt. Ebből adódóan alapvetően politikai elméletként is lehet őket kezelni, mert kritikusan reflektálnak a fennálló társadalmi rendre.

A homoszexualitással összefüggő kutatások

Magyarországon a homoszexualitás kutatásával kapcsolatban megfigyelhetők a politikai enyhülés és szigorodás ciklikus változásai. Az enyhülés azokra az időszakokra tehető, amikor a társadalmi rendszer válságokat él át, hiszen ekkor kerülnek előtérbe a különböző társadalmi problémákat kutató tanulmányok, ekkor fordulhat nagyobb figyelem a deviancia felé is. Egy ilyen zűrzavaros korszakban található egymásra a homoszexuális csoportok, ekkor fordulhat a társadalom feléjük, és a káosz elmúltával így alakulhat ki egy magasabb toleranciaszinttel rendelkező társadalom.

Magyarországon Tóth László foglalkozik átfogóan a homoszexualitás kérdésével. A homoszexuális férfiakat öt kategóriába sorolja⁸:

- „procc” elit: magas rangú arisztokraták vagy polgárok, akik a társadalom játékszabályaihoz alkalmazkodva érnek el eredményeket, de ugyanakkor úgy érzik, hogy valamitől meg vannak fosztva. Nem legitim eszközök alkalmazásával valósítják meg céljaikat és önmagukat, szubkultúrát hoznak létre;
- „nómenklatúra” elit: az vonatkozik rájuk, mint a fentiekre, csak ők a politikai pályán érnek el eredményeket;
- „alkotó és reprodukáló értelmiség”: szintén konformak, már csak azért is, mert őket könnyebben kikezdehetik a társadalom részéről érkező előítéletek. Céljuk a homoszexualitást, mint szexuális örömszerzést legitimé tenni. Vannak közöttük rejtőzködők is, akik könnyen forradalmárrá változhatnak egy alkalmas időben;
- társadalmi „közép”: devianciájukat nem vállalják, túl nagy számukra a lecsúszás kockázata. A belső konfliktusok feloldásaként direkt olyan szervezethez csatlakoznak, ahol szigorú normák szerint kell élniük, vagy éppen ellenkezőleg - további devianciák felé sodródnak;
- „lumpen”: marginális helyzetűek, szexuális objektumként kezelve, pl.: meleg stricik. Általában a nagyvárosokat választják lakóhelyül.

Mai ismereteink szerint a férfiak közel 10 százalékát, valamint a nők 2-3 százalékát érintő magatartási-beállítódási mód valamilyen mértékben a homoszexuali-

---

⁸ Tóth László: Egy „földalatti mozgalom” hanyatlása és felemelkedése. In: Valóság 1991/4, 57-69.

tás. A férfiak 4 százaléka, a nők 1 százaléka kizárólagosan homoszexuális, vagyis szexuális tevékenysége csakis saját nemű partnerekre irányul. A férfiak további 5-6 százaléka, a nők további 1-2 százaléka biszexuális, vagyis a másik nemmel is fenntart többé-kevésbé tartós, érzelmileg és szexuálisan kielégítő kapcsolatot. Természetesnek tekinthető, hogy a maguk is homoszexuális beállítottságú kutatók igyekeznek a homoszexuálisok arányát nagyobbak feltűntetni, mint amekkorá az valójában. Így szeretnék a probléma társadalmi jelentőségét hangsúlyozni, felhívja a politikusok figyelmét erre a rétegre.

Kétségtelen, hogy az AIDS terjedésével egyre többen kutatják a homoszexuális viselkedésformát, mert köztudott, hogy ebben a populációban nagyobb a fertőzésveszély és az AIDS-kutatásokra jelenleg több pénz áll rendelkezésre, mint más tudományos célokra. Mindezek következtében a homoszexualitás kikerült az individualisztikus szemléletek köréből és azt a közösségi váltotta fel. Egy nemzetközi és egy magyar kutatás szerint is több a homoszexuálisok szexuális partnereinek száma, mint a heteroszexuálisoknak⁹, ami az AIDS-szel való fertőzésnek nagyobb veszélyét jelentheti. Ugyanakkor a kutatók nem találtak különbséget a gumióvszer-használati szokásokat illetően a szexuális orientáció függvényében. A magyar eredményeket összehasonlítva a nemzetközivel, az adatokból a következő tendenciákat figyelte meg Tóth László:

- az első szexuális élmény a magyaroknál később következik be. Ennek oka – írja a szerző, – hogy a magyarok nehezebben fogadják el szexuális másságukat.
- A magyaroknál magasabb a tartós párkapcsolattal nem rendelkezők aránya, és tartós kapcsolat esetén is inkább jellemző a nyitottság.
- Az évi partnerek száma körülbelül megegyezik a magyarok és az európaiak vonatkozásában.
- A magyar melegekre inkább jellemző a végletesség a gumióvszer-használatot illetően: vagy mindig vagy soha nem élnek vele.

Tóth László összehasonlította a magyar homo- és heteroszexuálisokra jellemző adatokat is, amelyekből azt a következtetést szűrte le, hogy:

- a heteroszexuálisok fiatalabb korban létesítik az első szexuális kapcsolatot,
- a tartós párkapcsolatok megléte vagy hiánya hasonló képet mutat mind a két csoportban,
- a heteroszexuálisok kevésbé kicsapongóak,
- az óvszer használata egyformán jellemző, de a homoszexuálisok között nagyobb a mindig óvszert használók aránya az alkalmi partner esetén,
- az AIDS-veszély hatására lényeges elmozdulás figyelhető meg a preventív magatartás irányába.

---

⁹ Tóth László (1996): Homoszexualitás az AIDS korában. In: Magyar Tudomány, pp 1216-1223.

Több olyan tanulmány is ismert, amely a homoszexuálisok esetében az átlagnál nagyobb arányban mutat ki hátrányos családi környezetet. Ilyen például Fergusson és társai tanulmánya,¹⁰ amely egy longitudinális vizsgálat eredménye. E szerint a homoszexuálisok családja gyakrabban volt sérült (válás, árvaság, nevelőszülő), és szülei között nagyobb volt a törvénnyel összeütközésbe kerülők aránya. Egy – gyermekelhelyezési perek homo- és heteroszexuális ügyfeleit összehasonlító – kutatás során pedig kitűnt, hogy a homoszexuális ügyfelek között jóval több volt a problematikus személyiség, esetükben jóval gyakrabban fordult elő gyermekbántalmazás illetve a gyermekek molesztálása.¹¹ A homoszexualitás kialakulása gyakran nemi erőszak vagy homoszexuálisok csábításának, megrontásának eredménye, és kapcsolatot feltételeznek a homoszexualitás és a pederasztia között. Például Goode és Troyden¹² kutatásában 150 homoszexuális férfit kérdeztek meg. A megkérdezett 30-40 évesek 69 százalékának 21 éves kora óta legalább egyszer volt nemi kapcsolata kiskorúval, 45 százalékuknak legalább hat kiskorú partnere volt. Doll és társai tanulmányában¹³ szerepel: a megkérdezett homoszexuálisok 41 százaléka állította, hogy korábban szexuális visszaélés vagy erőszakoskodás áldozata lett.

A legjelentősebb külföldi kutatást Alfred Kinsey végezte el még a múlt század közepén. Hétfokú skálát állított fel, aminek egyik végpontján a kizárólag heteroszexuális, a másik végén a kizárólag homoszexuális orientációjú (4%) amerikai fehér férfiak szerepeltek. A teljesen homoszexuálisok alacsony száma valószínűleg a társadalmi elutasítás élményével függ össze. Egy 1978-as felmérés szerint a válaszadók 9%-a vallja magát homoszexuálisnak. Erre a meglepő eredményre azért juthatott Kinsey, mert a homoszexuálisok kategóriájába sorolta azokat is, akik csak kölcsönös önkielégítésben vettek részt. A kutatás után sok támadás érte Kinseyt, egyesek szerint azért, mert tükröt tartott a feddhetetlen erkölcsűnek képzelt amerikai társadalom elé.¹⁴

Magyarországon először 1978-ban végeztek felmérést a homoszexualitással kapcsolatban. Heleszta Sándor és Rudas János¹⁵ egyetemisták és szakmunkások között végzett felmérése szerint a homoszexualitást 58,8 százalékuk a legsúlyosabb perverzióknak tartja. 1987-ben a társadalom 74 százaléka, 1989-ben 65 százaléka, míg 1991-ben 61 százaléka ítélte el a homoszexualitást... Láthatjuk, hogy egyre többen fogadják el a szexuális másságot, de még mindig nagyon magas az elutasítók száma. A csökkenést a társadalom nyitottabbá válásának tulajdonítjuk, valamint annak, hogy egy átalakuló társadalomban a devianciák, mint a bizony-

---

¹⁰ Archives of General Psychiatry, 1999

¹¹ Cameron, Psychological Reports, 1998, 1155-1191.

¹² Psychiatry, 1980/43., 51-59.

¹³ Child Abuse & Neglect, 1992/18., 825-864.

¹⁴ Szentágothai János (1991): pp 45-56.

¹⁵ Heleszta Sándor és Rudas János: Munkásfiatalok és egyetemisták szexualitása. MTA Szociológiai Kutató Intézetek Kiadványa, 1978 Budapest

talán helyzetre adott lehetséges válaszok könnyebben elfogadhatóak. A magas arány pedig egyrészt tulajdonítható többek között az AIDS elterjedésének, a bűnbakkeresésnek illetve a szexuális tájékozatlanságnak.

A Tóth László nevével fémjelzett kutatást a Hajnal István Egészségtudományi Egyetem 2000 fős reprezentatív mintán végezte el 1991-ben, a kutatás eredményei azt mutatják, hogy a válaszadók többsége negatív módon viszonyul a kérdéshez, mélyen elítéli a homoszexualitást, és úgy gondolja, hogy a nemiséget a társadalom egészére érvényes módon kell szabályozni.

A kérdőíves adatfelvétel a 15 évnél idősebb magyar lakosság körében történt, nemet, lakóhelyet és iskolai végzettséget reprezentáló mintán. A vizsgálat döntő része azt kutatta, hogy a megkérdezettnek mi a véleménye az azonos neműek szelerméről? A válaszokat több dimenzió mentén vizsgálták, pl. a szexualitás magánügyként vagy közügyként való kezelése, a másik az elfogadás vagy az elutasítás dimenziója, a harmadik a megítélésé (bűn, betegség, normától való eltérő viselkedés, magánügy, emberi alapjog). A megkérdezettek egyharmada nem felelt a kérdésekre, 20 százalék pedig egyáltalán nem volt hajlandó a homoszexualitás kérdéskörével foglalkozni. Általánosságban a szexualitással foglalkozó kérdésekre adott válaszok megtagadónak többsége nő, alacsony iskolai végzettségű, alacsony jövedelmű, községben lakó, vallásos, időse. Megállapítható, hogy a homoszexualitás nagyobb mértékben tabu a számukra, mint más szexuális téma, és sok az előítéletes, indulatos reagálás is erre a kérdésre. Lakóhely szerint viszont nagy különbséget lehet találni a szexualitással illetve a homoszexualitással kapcsolatos kérdések elhárításában (indulatos reagálás). A fővárosiaknál a legkisebb (az első blokknál 14,2%, a másodiknál 24,2%), míg a községben élőknel a legnagyobb (17,5%, illetve 50,1%) a válaszmegtagadók aránya közötti különbség. Ez azzal magyarázható, hogy egy olyan közegben, ahol a mindennapi érintkezések a meghatározóak, el kell kerülni a homoszexualitásnak még a gyanúját is. A nem, az iskolai végzettség, a kor, a jövedelmi helyzet tekintetében viszont nincs ilyen különbség. A beavatkozás-skálán Tóth és munkatársai meglepő eredményre jutottak: a válaszadók 90 százaléka gondolja úgy, hogy semmilyen körülmények között nincs joga társadalomnak beleszólni a homoszexuálisok életébe. Tóth által a jövedelem, az iskolai végzettség, a lakóhely és a kor szerint kialakított státuszcsoportok alapján a legalsó státuszúak azok, akik a legkevésbé (6,1%), és a felső státuszcsoportba tartozók azok, akik a leginkább (25,2%) támogatják a homoszexuálisok életébe történő beleszólást. Tóth szerint ez azért lehetséges, mert „a társadalmi hierarchiában elfoglalt magasabb helyhez a társadalmi élet szabályozása problémájának fokozottabb figyelembevétele társul”.¹⁶

Az elfogadás-elutasítás dimenziójában a válaszolók 60,5 százaléka mutat előítéletességet vagy türelmetlenséget a homoszexualitással szemben, 24,3 százaléka semleges és 15,6 százalék elismeri a homoszexualitás létjogosultságát. A legelfo-

---

¹⁶ Tóth László: A modern kori homoszexualitás néhány kérdése. In: Tóth László: A homoszexualitásról, 96. 1994. Budapest

gadóbbaknak a magas, lefelutasítóbbaknak az alacsony státuszúak bizonyultak. Az iskolai végzettség az a változó, ami alapján leginkább megfigyelhető a differencia: a magas iskolai végzettségűek hajlanak inkább az elfogadásra vagy a semlegességre. Nem meglepő, hiszen a tolerancia szoros kapcsolatot mutat a kulturális tőkével. Emellett pedig a lakóhely típusa az, ami alapján különbségek figyelhetők meg a vélemények között, a falusiak inkább közömböseket (félnek a szélsőséges nézetektől), a fővárosiak pedig inkább elfogadóak.

A homoszexualitást a válaszadók 1,5%-a tekinti bűnnek, leginkább az idősek. További 23,6% betegségnek, főleg a vallásosok. Legnagyobb arányban (34,9%) normától eltérőnek ítélik, ők többségükben idősek, beosztott alkalmazottak vagy 8 osztályt végzetek. Végül magánügynek gondolja 31,9%, első sorban a vezető beosztásúak és a magas iskolai végzettségűek.

A fenti vizsgálatot Tóth László munkatársaival 1996 és 2000 folyamán megismételte. Változást tapasztalható a korábbi felméréshez képest három területen: a választ megtagadók aránya csökkent, szignifikáns kapcsolat figyelhető meg a pártpreferenciák és a szexuális másság elfogadása között, valamint a társadalom homofóbiája csökkenni látszik.

A Tóth László könyvéről Szabó Judit által írt kritika¹⁷ egyetlen egy pozitívumot említ a művel kapcsolatban, mégpedig azt, hogy megjelent egy válogatás a homoszexualitásról. Szabó szerint a könyv nincs megszerkesztve, tele van ismétléssel, nem egyformák a tipográfiák. A tartalmat illetően pedig azt írja: „tudományelöttes kutatások ellentmondó eredményeinek követhetetlen sorát olvashatjuk”.¹⁸

Tóth László 1995-ös kutatásában azt vizsgálta, hogy a melegek mennyire rendelkeznek a közösségi lét előfeltételeivel¹⁹. A melegek mindössze 37%-a vállalja szexuális identitását a családja előtt, és csak 17%-uk a nyilvánosság előtt, pedig ez utóbbi lenne a feltétele a szubkultúra működésének. A megkérdezettek csupán 16,2%-a tagja valamilyen meleg csoportnak vagy szervezetnek, amelyek megszervezhetnék a megfelelő társadalmi feltételeit.

Leszbikusság

A leszbianizmus rövid története

A homoszexuális nők jelenléte a történelemben alig volt látható, mivel létezésük nyomait szisztematikusan törölték a középkori és korai modern Európában is. Az esszencialista irányzat²⁰ képviselői azonban rámutattak, hogy a közös homo-

---

¹⁷ Szabó Judit (1994): Benniszülöttek és etnográfusok. In: Buksz, pp 426-430.

¹⁸ uo: p.429.

¹⁹ Tóth László (1996): Homoszexualitás az AIDS korában. In: Magyar Tudomány, pp 1216-1223.

²⁰ esszencialisták: a homoszexualitás olyan egyetemes, minden kultúrában és társadalomban megjelenő jelenség, mely az adott személyt vagy személyeket alapvetően meghatározza.

szexuális hagyomány folytonosságán alapuló politikai törekvések fenyegetést jelentenek a többségi társadalom számára (Gallagher 1987).

Bűnnek tekintették a nők egymással történő szexuális kapcsolatát, azonban nem volt akkora ellenérezés velük szemben sem a jogban, sem a mindennapi életben, de még a vallás területén sem, mint a férfi homoszexuálisokkal szemben. Ha alkalmanként meg is büntettek leszbikusokat, a büntetés nem a szexuális tárgyválasztásuknak szólt, inkább annak, hogy nemi szerepükben való viselkedésükben nem a számukra kijelölt női szerepet töltik be.

A „leszbikus” szót csak a XIX. század végén kezdték el használni. Korábban a leszbikus szexualitásról, mint „megnevezhetetlen bűnről” vagy „csendes bűnről” beszéltek. Ha nők kerültek bíróság elé, egészen a XIX. századig nem beszéltek nyilvánosság előtt bűneikről.

A XIX. század végéről és a XX. század elejéről maradtak fenn adatok férfiként élő nőkről, akik valódi neme csupán haláluk után derült ki.

A XIX. század második felében lett jelentősége a diákévek nőszereleinek. Ettől kezdve megnőtt azoknak a nőknek az aránya, akik már tanulhattak, és a tanulóanyaiak alatt bentlakásos intézményekben éltek.

A XIX. század végén jelentek meg az első leszbikusok, akik így is identifikálódtak, vagyis önálló életük alapeleme lett, hogy a heteroszexista normáktól eltérjenek és ez alapján határozzák meg magukat.

Az 1880-as években megjelentek az első lesbianizmus-kutatók, azok a férfiak, akik elsősorban a leszbikusok társadalmi viselkedésével és külsejével foglalkoztak. Szerintük a leszbikusok a tradicionális nemi szerepeket megtagadják azáltal, hogy férfiasan öltözködnek.

Krafft-Ebing volt az első kutató, aki szerint a leszbikusok férfi privilégiumokra vágyanak. Megteremtett egy új, tanulmányozandó tárgyat, a „Férfias Leszbikust” (Sándor Bea 2000.30). Megjelenését összekötötte azzal a tendenciával, hogy a nők megtagadják a hagyományos nemi szerepeket és társadalmi, gazdasági egyenlőséget követelnek. A későbbi kutatók fiziológiai betegségként kezelték a lesbizikusságot, nők: akik már betegen születtek. (S. Freud, Fluckiger stb.)

Hosszú időn át az érintett nők körében sokan elfogadták a deviancia-diskurzust, ezért hibásan születettnek tartották magukat. Egyetlen előnyük származott belőle: végre bekerültek a közbeszédbe és el tudták helyezni magukat a nyelvben. Ennek nyomán a korai tudományos és szépirodalmi munkákban (George Sand, Gertrud Stein, Radclyffe Hall stb.) megjelent a homoszexualitás modern koncepciója, bár gyakran megmaradt az orvosi és pszichiátriai analízis szintjén. Viszont így is kiindulási pontot nyújtottak a később kibontakozó, a homoszexualitás esszencialitását hangsúlyozó lesbizikus és meleg elméleteknek, mozgalmaknak.

Politikai szervezkedés az Egyesült Államokban kezdődött először a nők körében, amelynek hátterében társadalmi változások álltak. Már a II. világháború alatt és azt követően is a nők tömegesen jelentek meg a munkaerőpiacon a frontokon lévő férfiak helyett. Közülük sokan elköltöztek otthonról, önálló jövedelemre tettek szert, így megtapasztalva a korábban férfi privilégiumnak számító függetlenségét.

Az első leszbikus szervezetet (Daughters of Bilitis) az 1950-es évek közepén hozták létre San Franciscóban. Tevékenységük közé tartozott egy havilap (The Ladder) kiadása, ami lehetőséget biztosított az ország területén szétszórta és rejtőzködve élő nők számára, hogy kommunikáljanak egymással. Elsősorban azokon akartak segíteni, akik még önmaguk keresésével, identitásuk meghatározásával küzdöttek.

Leszbikus identitás és szervezetek Magyarországon

A férfi és női homoszexualitással foglalkozó elméletek tárgyak alapján nehezen definiálhatók ugyan, de a különböző feminista elméletek eligazítást nyújthatnak meghatározásukban. Ugyanis a feminista elméletek nem csupán a nőkkel, hanem a társadalmi nemmel – a nők és férfiak közötti kulturálisan és történelmileg meghatározott viszonytal (gender) – foglalkoznak kutatásaikban. Ehhez hasonlóan a leszbikus és meleg elméletek a szexualitás kulturális és történelmi változásait vizsgálják, tehát mindazokat az életformákat, identitásokat, amelyek megkérdőjelezik az uralkodó nemi és szexuális normákat.

A homoszexuális elméletek (esszencialisták, konstrukcionista²¹) egyik közös pontja, hogy vajon a „meleg identitás” empirikus tény vagy fikció? Az identitás hagyományosan az azonosság és különbözőség kettősége mentén ragadható meg, tehát az adott személy valóban azonos-e önmagával és ez az azonosság időben mennyire állandó? E logika szerint az identitás és az esszencia ugyan szoros kapcsolatban állnak, de semmi esetre sem azonosak: egy személy rendelkezhet valamilyen esszenciával, amely meghatározza identitását, ez az identitás azonban nem helyettesítheti az esszenciát, hanem annak eredményképpen alakul ki.

Az identitások, ill. az arra való igény megjelenése természetesen hozta magával azt a törekvést, hogy a különféle leszbikus és meleg csoportok megjelenjenek a politikai mezőben és – más-más hangsúllyal ugyan, de – megpróbálják artikulálni sajátos értékeiket és érdekeiket, amelyek valljuk meg, gyakran összefonódnak valamely elnyomott kisebbség érdekeivel is.

A feminista mozgalmak megjelenése hazánkban a XX. század elejére nyúlik vissza. Megkezdődtek a társadalmi viták a nők szavazati jogáról, nőtt az iskolázott nők aránya. 1904-ben alakult meg a Feministák Egyesülete, amely előadásokat szervezett és publikált. 1907 és 1913 között létezett egy folyóirat, ami „A nő és a társadalom” címet viselte. (Címe később „A nő”-re változott.)

Az első magyar meleg szervezetet 1980-ban hozták létre, aminek a fő profilja nem a politizálás volt. Hivatalos bejegyzésére 1988-ban került sor. A meleg férfi-

---

²¹ konstrukcionista: „a nemi és szexuális sokféleség történetileg és kulturálisan jön létre, a különböző társadalmi közegekben különféleképpen nyilvánul meg, és különféle funkciókat tölt be” (Diana Fuss)

akon kívül néhány leszbikus tagja volt az egyesületnek. Céljuk az volt, hogy legitimizálják különbözőségüket, és ki tudjanak alakítani olyan helyeket, ahol a melegek összejöhetnek, legalább egymás számára láthatóvá válhatnak. Az egyesület tényleges szerepét nem tudta betölteni, idővel ellehetetlenítették a működését. Az 1990-es években egyre több leszbikus nő vett részt a „Háttér Baráti Társaság a Melegekért” munkájában, aminek feladatai közé tartozik egy lelkeség- és információs vonal működtetése, meleg fesztiválok szervezése.

A nők önálló szervezete a Labrisz Leszbikus Egyesület 1997-ben indult el, 1999-ben jegyezték be. Az egyesület programokat, beszélgető-esteket szervez, részt vesz a meleg fesztiválok szervezésében, valamint könyvkiadással is foglalkozik.

Kutatások, felmérések

A női homoszexualitással foglalkozó munkák többsége a leszbikusokat szinte kizárólag a többi nőtől megkülönböztető sajátosságuk: szexuális magatartásuk fényében vizsgálja. E művekből hiányzik mindennapi tevékenységük vizsgálata, és ugyanúgy, mint a meleg férfiak esetében, az interjúkon alapuló kutatások dominálnak. (Szilágyi Gyula: Júlia és Júlia; W. Simon- J.H. Gagnon: A leszbikusok: előzetes áttekintés)

Különbőség figyelhető meg a férfi és a női homoszexualitás között. A különbség lényege az, hogy a nőihez kevésbé bonyolult sztereotípiákat kapcsolnak. A férfi homoszexuálisok esetében olyan szankciókat helyeznek kilátásba, ami a róluk alkotott társadalmi képet erőteljesen megszervezi, és behatárolja annak tartalmát. A társadalom nyomatékosabban törekszik a férfi homoszexualitás elnyomására és szankcionálására, mint a női homoszexualitás esetében.

A leszbikusoknak kevésbé van szükségük közösségre, mivel szexualitásuk nem tér el annyira a konvencionális társadalmi szokásoktól, mint a férfiaké. A leszbikus nő a szexualitását elrejtetheti a társadalmilag elfogadott aszexualitás mögé.

Egy másik figyelemre méltó sajátosság, ami a férfi és női homoszexualitás között megfigyelhető: az, hogy mennyire nőies volt, ahogy az interjúalanyok felfedezték a homoszexualitásukat, ahogyan homoszexuális karrierjük kezdődött. Az egyik legszembetűnőbb eredmény, ami már Kinsey és munkatársai kutatásából kiderült, hogy a férfiak korábban kezdik a szexuális életüket, mint a nők. A leszbikusokkal készített interjúkból (Szilágyi Gyula: Júlia és Júlia) kitűnik, hogy homoszexualitásukkal serdülőkoruk végén, sőt gyakran fiatal felnőtt koruk elején szembesültek. A nők többségéről elmondható, hogy szexuális együttlétre általában egy intenzív érzelmi kapcsolatot késői szakaszában kerül sor, de már kiskorukban érezték, hogy ők mások, mint a többség. Azonban a társadalmi elvárásoknak megfelelően sor került férfakkal való szexuális kapcsolatra is.

Jogi kérdések

A szervezetek munkáiban jelentős helyet foglal el a homoszexuálisok jogi diszkriminációja elleni küzdelem is. A nyugat-európai és az amerikai leszbikus és meleg mozgalmak fél évszázados történelme azt sugallja, hogy a jogi stratégia önmagában nem elég. Nem csupán egyenlő jogokra, illetve a megkülönböztetést tiltó törvényekre van szükség, hanem a társadalom attitűdjének megváltoztatására, a sztereotípiák felszámolására. A heteroszexuális emberek többsége még mindig téves és negatív mítoszokat tart életben a homoszexuálisokról. A politikai és jogi reformok abban segíthetnek, hogy megszüntessék a diszkriminációt, de a mítoszok ellen tehetetlenek.

Egy amerikai felmérés adataiból az derült ki, hogy személyes homoszexuális ismerőssel rendelkezők 66 százaléka támogatja, hogy a melegeknek ugyanolyan jogaik legyenek, mint a heteroszexuálisoknak. Viszont csupán a megkérdezettek 18 százaléka ismer személyesen leszbikus vagy meleg személyt. A kérdezettek 82 százaléka úgy tudja, hogy nincs a környezetében homoszexuális.

Az elmúlt években nemzetközi konszenzus alakult ki arról, hogy a szexuális orientáción alapuló jogsérelem ugyanolyan emberi jogi diszkrimináció, mint a vallási, etnikai vagy nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés. Ennek értelmében minden, az Európai Unióban elfogadott jogszabály, amely felsorolja, hogy milyen alapon nem lehet különbséget tenni az emberek között, említi a szexuális irányultságot is. 1997-es amszterdami szerződésben rögzítették is a nemi diszkrimináció tilalmát, és a tagországok számára kötelezővé is tették, hogy beillesztik a nemzeti jogszabályaik közé. Ez a kerettörvény hazánkban is érvényes. Európa nagy részén ennek ellenére ma is jelentős a meleg, leszbikus és biszexuálisok hátrányos megkülönböztetése. Bár rengeteg embert érint a szexuális orientáción alapuló diszkrimináció, kevés kutatás történt ebben a témában. Az a kevés viszont bizonyítja, hogy a megkülönböztetés még mindig nagyon elterjedt Európában.

A szexuális kisebbségek elleni erőszak a homofóbia megnyilvánulásának szélsőséges kifejezése. Számos európai országban, köztük hazánkban is, diszkriminatív törvények sújtják az azonos neműek kapcsolatait, korlátozzák az egyesüléshez, szólásszabadságukhoz való jogukat. Sok munkaadó hátrányosan megkülönbözteti a munkakeresőket szexuális orientációjuk alapján.

2000-ben az Európa Tanács Törvényhozási és Emberi Jogi Bizottsága egy jelentést készített²² a leszbikusok és meleg helyzetéről a tagországokban. A felmérés kérdőív alapján történt, amelyet a Közgyűlésben képviselt nemzeti delegációknak küldtek el. A kérdőív az alábbi területekről kért részletes információt:

– tartalmaz-e a szexuális bűncselekményekről szóló törvény olyan kitételeket

---

²² <http://www.hatter.hu> : Az emberi jogokkal foglalkozó európai intézmények és Magyarország

- az azonos neműek kapcsolatáról, amelyek nem vonatkoznak a heteroszexuális kapcsolatokra, illetve eltérő beleegyezési korhatárt szab-e meg a hetero- és homoszexuális kapcsolatok esetén?
- Szolgálhatnak-e melegek, leszbikusok és biszexuálisok a hadseregben?
  - Van-e olyan terület, ahol nem alkalmaznak leszbikusokat, meleg férfiakat és biszexuálisokat, különösen bírósági, jogi, végrehajtói és tanári szakmákban?
  - Van-e olyan törvény vagy szabályzat, amely a betegségek közé sorolja a homoszexualitást?
  - Elfogadják-e „társadalmi csoporthoz való tartozásnak” a homoszexuális orientációt?
  - Van-e lehetőségük a leszbikusoknak és a meleg férfiaknak az örökbefogadásra, nevelőszülői feladatok vállalására?
  - Engedélyezik-e a leszbikusok számára a mesterséges megtermékenyítést, akár egyénileg, akár pár esetében?

A felmérés elkészült Magyarországon is, és a belőle készített jelentés rámutat arra, hogy a leszbikusok, melegek és biszexuálisok diszkriminációja súlyos és nagyon elterjedt hazánkban. Mind az állam, mind a magánszemélyek számos esetben megkülönböztetik a szexuális kisebbséghez tartozókat. A hátrányos megkülönböztetés a leszbikusok és a meleg férfiak életének csaknem minden területére hatással van.

A közvélemény-kutatások is azt bizonyítják, hogy a magyar társadalomban széles körben elterjedt a homofóbia. Fábíán Zoltán a *Tekintélyelvűség és előítéletek*²³ című munkájában a tekintélyelvűséget elemzi egy 1994-es felmérés alapján. Ebben a válaszadókat arra kérték, hogy helyezték el egy ötfokú skálán a felsorolt kisebbségeket. A kutatás különböző etnikai, szubkulturális és politikai csoportokhoz való viszonyt vizsgált.

A felmérésből kiderült, hogy a leginkább elutasított csoportok a homoszexuálisok, a skinheadek, az AIDS-betegek és a kábítószer-használók.

2000 nyarán készült egy kérdőív, speciálisan leszbikusok, meleg férfiak és biszexuálisok számára (N=112). Mindegyikük olyan személy, aki részt vett a nyári meleg és leszbikus fesztiválon. Így a válaszok azok véleményét tükrözik, akik legalább olyan mértékben vállalják a nyilvánosságot, hogy fesztiválokra járnak, és adott esetben még kérdőívet is kitöltöttek. A válaszadók 37,5%-a 20 és 25 év közötti, 79,4%-uk pedig 20 és 35 év közötti. A nőknek 75%-a 20-30 éves volt. Ezek az adatok azt mutatják, hogy akik valamennyire nyíltan vállalják másságukat, azok fiatalok. Helyzetük valamivel könnyebb is, a médiának köszönhetően sokkal korábban nyilvánosság elé léphetnek, mint idősebb társaik.

A válaszadóknak 83%-a beszélt szexuális orientációjáról barátainak, 74%-uk mondta el legalább egy szülőnek, 40,2% mondta el munkatársainak és 34,8%-nak ismeri szexuális irányultságát a munkaadója. A tágabb család a skála végé-

---

²³ Fábíán Zoltán *Tekintélyelvűség és előítéletek*, Új mandátum, Budapest, 1999.

re került, csupán 27,7%-nak tudja a szülein kívül más is, hogy az azonos neműekhez vonzódik. Ez azt jelenti, hogy azok, akik nyilvános helyeken is fel merik vállalni „másságukat” valamilyen mértékben, lényegében még mindig félelemben és rejtőzködésben élnek. 17%-uk teljesen elrejtí életének ezt a szeletét a családjá, barátai, munkatársai előtt.

A válaszolók többsége azt mondta, hogy nem indítana pert, ha szexuális beállítottsága miatt küldenék el munkahelyéről, de még mindig a férfiak azok, akiknek kisebb része lenne képes csöndben távozni munkahelyéről (nők: 75%, férfiak: 51,5%).

A válaszadók 56,2%-át illették valaha homofób, negatív megjegyzésekkel, fizikai bántalmazásban a meleg férfiak 12,5%-a részesült, a leszbikus vagy biszexuális nőknek pedig 6,25%-a. A megkérdezettek majdnem tizede mondta azt, hogy érte hátrányos megkülönböztetés rendőrség vagy más hivatalos szerv részéről.

A kérdőív utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy milyen törvényt változtatnának meg? A nőknél a következő sorrend alakult ki: legalizálná az azonos neműek házasságát (39,6%), szeretne nyíltabban élni (20,8%), örökbefogadási jog bevezetését szeretné (18,8%), és közel egy tizedük nem változtatna semmin. A férfiaknál a sorrend módosult: 31,1% az azonos neműek házasságát szeretné a legjobban, majdnem egynegyedük nem változtatna semmin, 14,1% tenné egyenlővé a heteroszexuálisokéval a beleegyezési korhatárt, valamint ugyanennyien szeretnének gyermeket örökbe fogadni, és 4,68%-uk vágyik arra, hogy nyíltabban éljen.

Úgy tűnik, hogy a leszbikus és biszexuális nők tudatában vannak a megkülönböztetésnek, de közülük kevesebben mondták azt, hogy esetleg perre is vinnék a dolgot. A leszbikusok erősebben stigmatizáltak, ezért a közelmúltig szinte teljesen láthatatlanok voltak. Még mindig alacsonyabb a nőknek a részvételi aránya a különböző beszélgetéseken, megmozdulásokon, ami azt is jelenti, hogy a nők kevésbé hajlanak a nyilvánosságot követelő és jogi lépések megtételére. Itt meg kell jegyezni, hogy ennek a kérdőíves felmérésnek az eredményei ellentmondanak egy korábbi kijelentésnek, miszerint a női homoszexuálisok kevésbé stigmatizáltak, mint a férfiak. (<http://www.hatter.hu>)

Bár hazánkban széles körű a diszkrimináció, a meleg és leszbikus szervezetek csak nemrégiben láttak hozzá, hogy dokumentálják a tudomásukra jutott eseteket, és hogy fellépienek a diszkrimináció megszüntetése mellett.

Mindezek következménye, hogy egy olyan társadalmi közeg jött létre, amelyben nagyon kevés leszbikus nő, biszexuális és meleg férfi mer nyíltan élni, és amelyben rengeteg ember életét tönkreteszi a homofóbia és a diszkrimináció. Az interjúk, esettanulmányok, felmérések mutatják, hogy sok embernek meglazulnak a kapcsolatai a családjával, bántalmazzák őket, el kell hagyniuk a munkahelyüket. Mindezt csendben és rájuk kényszerített félelemben teszik.

Összefoglalás

Dolgozatunkban megpróbáltuk bemutatni a homoszexualitás és a leszbikusizmus tárgykörében eddig megjelent jelentősebb kutatásokat, tanulmányokat, leginkább a magyar vonatkozásokra koncentrálva.

A szexuális másság fogalmának értelmezése történelmi koronként, társadalmanként változik. Az ókorban teljesen normális viselkedésként értékelték a homoszexualitást, majd a középkorban a kereszténység terjedésével vált bűnné, a polgári társadalom viszont már társadalmi problémaként vagy biológiai rendellenességként definiált.

Néhány külföldi és magyar kutatás alapján megállapítható, hogy a homoszexualitással szemben a társadalom többsége még mindig előítéllettel viseltetik, de ez a tendencia csökkeni látszik az iskolai végzettség és a lakóhely nagyságának függvényében. A legelső átfogó homoszexualitással kapcsolatos magyar kutatást 1991-ben végezte Tóth László.

Az AIDS terjedésével párhuzamosan egyre többen kezdték a homoszexualitás problémáját kutatni, de a szexuális másság még mindig tabutémának minősül. Ennek legfőbb bizonyítéka, hogy a témával kapcsolatban még mindig messze a legkevesebb a kutatások száma. Ugyanakkor több meleg szervezet is alakult már, amelyek megpróbálják felvenni a harcot az őket ért diszkriminációval szemben és elfogadtatni szexuális másságukat a többségi társadalommal.

Felhasznált irodalom és ajánlott bibliográfia

1. *Amszterdam után a szexuális orientáció az Európai Unióban és Magyarországon.* 2000 Háttér Baráti Társaság a Melegekért. Budapest
2. Bagota Edit 2000. *Melegagy: lányok, akik lányokat szeretnek.* Budapest: Kijárat
3. Bech, Henning 1998: *Századvégi nyugati szexualitások: queer identitások és a modern homoszexualitás eltűnése.* Replika. (33-34.) 243-257.
4. Birtalan Balázs 1997. *Halállal lakoljanak? A homoszexuális ember és a kereszténység.* Budapest: Cartafilus
5. Boisson, Jean 1991. *A rózsaszín háromszög: a homoszexuálisok deportálása 1933-1945.* Budapest: Európa
6. Brown, Judith 2001. *Szemérmetlen cselekedetek: egy leszbikus apáca élete a reneszánsz Itáliában.* Budapest: Osiris
7. Davies, Peter M. – Hickson, Ford C. I. – Weatherburn, Peter – Hunt, Allen J. 1996: *A dugás perspektívái.* In.: Tóth László (szerk.) *A szex. Szociológia és társadalomtörténet.* Szöveggyűjtemény I. Budapest: Új Mandátum Kiadó
8. Dover, Kenneth James 2001. *Görög homoszexualitás.* Budapest: Osiris

9. Duggan, Lisa 1998: *A különbözőség közössége*. Replika. (33-34.) 229-241.
10. Eszenyi Miklós 2000: *Kultúra és homoszexualitás*. Valóság, 43. (6.) 48-57.
11. Erőss László 1984. *Furcsa párok*. Budapest
12. Fairchild, Betty 2002. *Most, hogy tudod. Útmutató meleg és leszbikus fiatalok szüleinek*. Budapest:Göncöl, Cop.
13. Fuss, Diana 1998: *Leszbikus és meleg elmélet: az identitáspolitika kérdése*. Replika. (33-34.) 213-228.
14. Fernandez, Dominique 1994. *Ganümedész elrablása*. Budapest: Európa
15. Gécz János 1987. *Vadnarancsok II*. Budapest: Magvető Könyvkiadó
16. Grau, Günter 2001. *Homoszexualitás a Harmadik Birodalomban, a diszkrimináció és az üldözés dokumentumai*. Budapest: Osiris
17. Heleszta Sándor – Rudas János 1978. *Munkásfiatalok és egyetemisták szexualitása*. Budapest: MTA Szociológia Kutató Intézetek Kiadványa
18. Kalocsai Csilla 1998: *Leszbikus és meleg elméletek: identitások és identitáspolitikák*. Replika. (33-34.) 195-201.
19. Kő D. Péter 2002. *Bőszéta: aberrátumok*. Budapest
20. Mihályfi Márta 2000. *Irányzatok a barcelonai meleg mozgalomban*. Budapest: MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont
21. Sándor Bea (szerk) 2000: *Leszbikus-térrerő*. Budapest: Labrisz Leszbikus Egyesület
22. Simon, William – Gagnon, John. H. 1996. *A leszbikusok: előzetes áttekintés*. In.: Tóth László (szerk.) *A szex. Szociológia és társadalomtörténet. Szöveggyűjtemény I*. Budapest. Új Mandátum Kiadó
23. Szabó Judit 1994: *Bennszülöttek és etnográfusok*. In: Buksz 6. pp 426-430.
24. Szentágothai János 1991 *A homoszexualitás*. In: Valóság 34. pp 45-56.
25. Szilágyi Gyula 2002. *Júlia és Júlia*. Budapest: Magyar Könyvklub
26. Szilágyi Gyula 2002. *Melegfront*. Budapest: Magyar Könyvklub
27. Takács Judit 2001: *A homokszexualitás történetileg változó kontextusai*. Holmi, 13. (6.) 771-787.
28. Takács Judit 1998: *Bevezetés a homoszexualizálás tudományába*. (Replika 33-34.) 203-212.
29. Tóth László (szerk) 1994. *A homoszexualitásról*. ELTE- Szociológiai Intézet. Budapest: T-Twins Kiadó
30. Tóth László 1994: *Adalékok a homoszexualitás társadalmi problémájához*. Esély. 5. (1.) 31-45.
31. Tóth László 1991: *Egy „földalatti mozgalom” hanyatlása és felemelkedése*. Valóság. 34. (9.) 57-71.
32. Tóth László 1996: *Homoszexualitás az AIDS korában*. in: *Magyar Tudomány*, (41.) 1216-1223.

33. Varga Attila Tibor 1991. *Csókok a gőzben*. Budapest
34. Vargo, Marc, E. 1999. *Ők és mi: melegek a társadalomban*. Budapest: Háttér Baráti Társaság a Melegekért
35. Weber Katalin 1998. *Vége a hallgatásnak*. Budapest. Ethos Kft..
36. Weeks, Jeffrey 1996. *Diskurzus, vágy és szexuális deviancia: problémák a homoszexualitás történetében*. In: Tóth László (szerk.). *A szex. Szociológia és társadalomtörténet. Szöveggyűjtemény I*. Budapest. Új Mandátum Kiadó